

Warszawa,

2024 r.

ZATWIERDZAM:

Katarzyna Nowakowska
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
(-podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym)

Sprawozdanie końcowe z realizacji Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020

- **Państwo członkowskie:** Rzeczpospolita Polska (PL)
- **Nazwa Programu Operacyjnego i nr CCI:** Pomoc Żywnościowa, 2014PL05FMOP001
- **Data konsultacji z partnerami społecznymi:**

1. Informacje wprowadzające ogólne

Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014-2020 był realizowany w Polsce od grudnia 2014 r. Jego wdrażanie przebiegało etapowo w formie 9 odrębnych podprogramów. Należy dodać, że poszczególne podprogramy nie pokrywały się dotychczas z latami budżetowymi. W 2023 r. zrealizowano ostatni etap pod nazwą Podprogram 2021 Plus – stanowiący kontynuację wdrażanego do października 2022 r. Podprogramu 2021. Ostatnia dystrybucja żywności trwała od kwietnia do października 2023 r.

2. Wdrażanie

2.1. Informacje w zakresie wdrażania programu odwołujące się do wspólnych wskaźników dotyczących częściowo lub w pełni zakończonych operacji

W PO PŻ zrealizowano w 2023 r. następujące 3 typy operacji:

- I. Zakup żywności przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa w procedurze zamówień publicznych
- II. Dystrybucja żywności wraz ze środkami towarzyszącymi
- III. Pomoc techniczna

2.1.1. Dystrybucja produktów żywnościowych

W okresie od kwietnia do października 2023 r. organizacje partnerskie realizowały dystrybucję artykułów spożywczych w ramach Podprogramu 2021 Plus. Asortyment obejmował łącznie 6 artykułów spożywczych.

Szczegółowe informacje na temat dystrybuowanych produktów i ich ilości umieszczono w sekcji 2.3. Wyjaśnienia dotyczące tabeli wspólnych wskaźników niniejszego sprawozdania w kontekście definicji zestawu rocznego dla 1 odbiorcy końcowego oraz definicji paczki.

W dystrybucję żywności zaangażowanych było 5 organizacji partnerskich ogólnopolskich – OPO: Caritas Polska, Federacja Polskich Banków Żywności (FPBŻ), Polski Komitet Pomocy Społecznej (PKPS),

Polski Czerwony Krzyż (PCK) oraz Kościół Starokatolicki w RP (KS). Za dystrybucję żywności odpowiadały 93 OPR (organizacje partnerskie regionalne) oraz 2 542 OPL (organizacje partnerskie lokalne).

Tabela 1. Organizacje partnerskie w Podprogramie 2021 Plus

Organizacja Partnerska Ogólnopolska (OPO)	Liczba OPR	Liczba OPL	Razem w sieci danej organizacji
Federacja Polskich Banków Żywności	32	1 432	1 464
Caritas Polska	26	770	796
Polski Komitet Pomocy Społecznej	20	256	276
Polski Czerwony Krzyż	7	82	89
Kościół Starokatolicki w RP	8	2	10
Razem	93	2 542	2 635

2.1.2. Działania towarzyszące

Zgodnie z Programem Operacyjnym w 2023 r. organizacje partnerskie realizowały działania towarzyszące finansowane ze środków ryczałtowych. Celem działań towarzyszących było wzmocnienie samodzielności i kompetencji w prowadzeniu gospodarstwa domowego, a obejmowały one m.in. warsztaty kulinarne prezentujące sposoby przygotowywania posiłków i wykorzystania artykułów spożywczych, warsztaty dietetyczne i w zakresie zdrowego żywienia, warsztaty edukacyjne, propagujące zasady zdrowego odżywiania i przeciwdziałanie marnotrawieniu żywności oraz warsztaty edukacji ekonomicznej z zakresu właściwego zarządzania budżetem domowym.

Ponadto począwszy od września 2019 r. rozszerzony został katalog działań towarzyszących współfinansowanych z POPŻ, zgodnie z pkt. 2.2.1 Programu Operacyjnego. Organizacje partnerskie mogły zdecydować o realizacji „innych działań o charakterze indywidualnym lub zbiorowym, mających na celu włączenie społeczne osób najbardziej potrzebujących, z wyjątkiem działań finansowanych ze źródeł zewnętrznych w ramach statutowej działalności organizacji”. W szczególności chodzi o działania, które nie są jednocześnie finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz innych funduszy europejskich. Szczegółowe informacje o nowych działaniach towarzyszących znajdują się w dalszej części rozdziału.

Zestawienie liczby działań towarzyszących i ich uczestników w 2023 r. przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2. Zestawienie liczby działań towarzyszących oraz liczby uczestników w podziale na organizacje partnerskie

OPO	Liczba działań towarzyszących	Liczba osób uczestniczących w działaniach towarzyszących	% odbiorców pomocy żywnościowej
Federacja Polskich Banków Żywności	1 397	18 839	3,82%

2

Caritas Polska	1 210	26 299	11,23%
Polski Komitet Pomocy Społecznej	1 133	16 491	9,77%
Polski Czerwony Krzyż	359	9 787	12,30%
Kościół Starokatolicki w RP	24	354	3,50%
łącznie we wszystkich OPO	4 123	71 770	7,28%

łączna liczba działań towarzyszących przeprowadzonych na terenie całego kraju w 2023 r. to 4 123. Uczestniczyło w nich łącznie 71 770 osób, co stanowi nieco ponad 7% łącznej liczby osób potrzebujących, które otrzymały pomoc żywnościową w 2023 r. Wartości wskaźników produktu i rezultatu są niższe niż w latach poprzednich, co ma bezpośredni związek z ograniczonym budżetem w Podprogramie 2021 Plus – mniejsza wartość żywności zakupionej do dystrybucji przełożyła się na mniejszą wartość środków ryczałtowych dla organizacji partnerskich, w tym na realizację działań towarzyszących.

Tabela 3. Uczestnicy działań towarzyszących w podziale na grupy odbiorców końcowych

OPO	Liczba kobiet	Liczba migrantów i osób obcego pochodzenia	Liczba osób niepełnosprawnych	Liczba osób bezdomnych	Liczba pozostałych osób
Federacja Polskich Banków Żywności	13 336	428	3 659	966	13 845
Caritas Polska	15 928	1 022	4 744	1 002	19 531
Polski Komitet Pomocy Społecznej	11 575	214	3 964	486	11 827
Polski Czerwony Krzyż	6 459	655	1 839	72	7 227
Kościół Starokatolicki w RP	262	92	11	19	232
łącznie we wszystkich OPO	47 560	2 411	14 217	2 545	52 662

W działaniach towarzyszących w 2023 r. chętniej brały udział kobiety, stanowiąc aż 66% wszystkich uczestników (ta tendencja utrzymywała się stale na przestrzeni wdrażania Programu, choć w poprzednich latach odsetek kobiet – uczestniczek działań towarzyszących był jeszcze wyższy i wahał się od 70% do 74%). Osoby z niepełnosprawnościami stanowiły ok. 20% odbiorców działań towarzyszących, nieco więcej niż w poprzednich latach. W dalszej kolejności należy wymienić osoby obcego pochodzenia (migrantów, przedstawicieli mniejszości narodowych oraz społeczności marginalizowanych – ok. 3%). Większy udział tej grupy w działaniach towarzyszących w latach 2022-2023 w porównaniu do lat ubiegłych wynika wprost ze wzrostu liczby migrantów wśród odbiorców pomocy żywnościowej, w tym uchodźców wojennych z Ukrainy przybyłych do Polski po 24 lutego 2022 r.

Organizacje bardzo pozytywnie oceniają rozszerzenie katalogu działań towarzyszących współfinansowanych ze środków PO PŻ. Podkreślały przede wszystkim znaczenie nowej oferty dla

zwiększenia atrakcyjności działań w ocenie odbiorców końcowych. Zwraçały przy tym uwagę, że z racji niewielkiej zmienności grupy docelowej, większość odbiorców na przestrzeni lat brała już udział w warsztatach z czterech kategorii przewidzianych w Programie Operacyjnym, dlatego bardzo trudno było zaferować im nową formułą i treść warsztatów w tej samej tematyce.

Tabela 4. Inne działania towarzyszące na rzecz włączenia społecznego

OPO	Liczba działań towarzyszących	Liczba osób uczestniczących w działaniach towarzyszących
Federacja Polskich Banków Żywności	32	341
Caritas Polska	144	2 590
Polski Komitet Pomocy Społecznej	35	878
Polski Czerwony Krzyż	27	545
Kościół Starokatolicki w RP	14	199
Łącznie we wszystkich OPO	252	4 553

Jeśli chodzi o nową kategorię działań towarzyszących na rzecz włączenia społecznego zrealizowanych w 2023 r., to organizacje partnerskie przeprowadziły łącznie 252 takich działań, w których uczestniczyło 4 553 odbiorców pomocy żywnościowej. Odbiorcy nowych działań stanowili łącznie ok. 6 % wszystkich uczestników działań towarzyszących w 2023 r.

Poniżej zamieszczono kilka przykładów „innych działań na rzecz włączenia społecznego”, zrealizowanych przez organizacje partnerskie w 2023 r.

Przykład 1. Prawa konsumenta

Realizator: Polski Komitet Pomocy Społecznej – Śląski Zarząd Wojewódzki w Katowicach

Liczba uczestników: 337

Opis działania: Uczestnikom zajęć przybliżone zostały zagadnienia związane z przysługującymi im prawami jako konsumentom i gdzie mogą szukać informacji, czy zwrócić się o pomoc w przypadku podejrzeń o ich łamanie. Większość uczestników otrzymało materiały drukowane, w których opisane zostały prawa konsumenta w Polsce w najważniejszych dziedzinach życia: zdrowie, prywatność, bezpieczeństwo, dostęp do informacji, żywność oraz prawo do rękojmi i przedawnienia. W materiałach zamieszczono również przydatne adresy stron internetowych oraz telefony infolinii konsumenckiej.

Przykład 2. Bądź mądry przed szkodą. Jak się nie zadłużyć?

Realizator: Kujawsko-Pomorski Zarząd Wojewódzki Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Bydgoszczy

Liczba uczestników: 940

Opis działania: Uczestnikom warsztatu zaprezentowano najczęstsze przyczyny powstawania długów, a także dlaczego tak łatwo jest utracić kontrolę nad swoim budżetem. Przedstawiono sposoby na unikanie niepotrzebnych zakupów, jak również w jaki sposób rozpoznać symptomy i przyznać się przed samym sobą do problemu. Praktyczny wymiar zajęć obejmował ponadto sposoby radzenia sobie z już

istniejącym zadłużeniem. Uczestnicy dowiedzieli się jak sporządzać domowy budżet i jak wcielić w życie przyjęte założenia.

Przykład 3. Wiosłuj razem z nami – spływ kajakowy

Realizator: Zarząd Okręgowy Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Przemysłu

Liczba uczestników: 14

Opis działania: Spływ kajakowy zorganizowany został dla mieszkańców Schroniska dla Bezdomnych Mężczyzn w Jarosławiu. Trasę 6 km rzeką Lubaczówka pokonano w 4 godz. - z miejscowości Surmaczówka do przystani rzecznej w Radawie.

Udział w spływie był dla bezdomnych mężczyzn zupełnie nowym doświadczeniem, utwierdzeniem w poczuciu wiary we własne możliwości. Uczestnicy zostali dowiezieni samochodem do miejscowości Surmaczówka, zaopatrzeni w niezbędny sprzęt i stosowne instrukcje. W połowie trasy zorganizowano przerwę na krótki aktywny wypoczynek na polanie w poszukiwaniu darów natury: rumianku i mięty. Na zakończenie wspaniałej przygody na uczestników spływu kajakowego czekał poczęstunek w postaci pysznego bigosu i kiełbasek z grilla oraz degustacja gorącej herbaty ze świeżej mięty i rumianku.

Przykład 4. Pozytywna jesień życia - o kondycji psychicznej seniora

Realizator: Caritas Diecezji Bielsko-Żywieckiej

Liczba uczestników: 231

Opis działania: W warsztatach (łącznie 12) wzięli udział zarówno seniorzy, jak i osoby młodsze – w myśl zasady, że im więcej wiemy o jesieni życia, tym łatwiej będzie nam zrozumieć siebie i innych. Celem było przede wszystkim zaprezentowanie, jak istotna jest aktywność dla zachowania pogody ducha i pozytywnego nastawienia do samego siebie, aby dobrze funkcjonować wśród ludzi – jak przekazać swoją wiedzę młodszemu pokoleniu, jak nie zrażać do siebie otoczenia itp. Spotkania prowadziła eksperta z dziedziny resocjalizacji, trenerka umiejętności społecznych, jak również autorka i realizatorka gminnych programów m.in. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Uczestnicy warsztatów chętnie dzielili się swoimi doświadczeniami, emocjami towarzyszącymi im na co dzień wobec zmian zachodzących w ich życiu (zakończenie kariery zawodowej, pogarszający się stan zdrowia fizycznego i psychicznego), a także swoimi pasjami i różnymi możliwościami aktywizacji. Poruszano temat roli seniora w rodzinie, praw osób starszych (m.in. szeroko dyskutowano nad kartą praw dziadków). Uczestnicy byli bardzo zaangażowani, chętnie wyrażali swoje przemyślenia po spotkaniu. Osoby chętne mogły również porozmawiać z prowadzącą indywidualnie.

Przykład 5. Komunikacja i rozwiązywanie konfliktów w rodzinie

Realizator: Caritas Diecezji Bielsko-Żywieckiej

Liczba uczestników: 229

Opis działania: Warsztaty (łącznie 12) miały na celu zaprezentowanie uczestnikom, w jaki sposób komunikować się z innymi, aby unikać konfliktów i sporów w rodzinie. Spotkania miały charakter interaktywny i aktywizacyjny, dzięki czemu wiedzę teoretyczną o technikach i rodzajach komunikacji połączono z praktyką – treningiem umiejętności komunikacyjnych. Skupiono się przede wszystkim na unikaniu błędów w komunikacji, jak również na aktywnym słuchaniu i uczestniczeniu w rozmowie. Uczestnicy odgrywali krótkie scenki, obrazujące różne bariery komunikacyjne oraz w jaki sposób można je przezwyciężać. Istotnym elementem warsztatu był trening empatii. Osobny blok tematyczny poświęcono rozwiązywaniu konfliktów w rodzinie – w szczególności relacjom interpersonalnym.

Przykład 6. Wykluczenie społeczne dzieci i młodzieży

Realizator: Caritas Diecezji Kaliskiej

Liczba uczestników: 30

Opis działania: W warsztacie wzięli udział rodzice wraz z dziećmi – młodzieżą. Warsztat składał się z części teoretycznej oraz interaktywnej pracy w grupach. Omówiono zjawisko wykluczenia społecznego wśród dzieci i młodzieży oraz w jaki sposób rozpoznać jego symptomy. Skupiono się na najczęstszych postawach i zachowaniu rówieśników wobec ucznia oraz zachowaniu samego ucznia. Uczestnicy warsztatów wzięli aktywny udział w zadaniach grupowych, których celem było m.in. przełamywanie stereotypów, motywowanie do działania, zapobieganie trudnościom oraz rozwijanie wspierających postaw wśród dzieci i młodzieży.

Przykład 7. Ubóstwo i bezdomność a wykluczenie społeczne

Realizator: Caritas Diecezji Kaliskiej

Liczba uczestników: 22

Opis działania: W warsztacie uczestniczyły osoby bezdomne. Celem spotkania było przede wszystkim zapewnienie wsparcia psychospołecznego tej grupie odbiorców Programu, w sposób szczególnie narażonej na wykluczenie. Dyskusyjny charakter warsztatu to jego istotna wartość dodana – uczestnicy dzielili się swoimi doświadczeniami, przez co spotkanie zyskało walor terapeutyczny.

Przykład 8. Zdrowie psychiczne w obliczu wojny

Realizator: Caritas Diecezji Kaliskiej

Liczba uczestników: 21

Opis działania: W warsztacie uczestniczyli obywatele Ukrainy – uchodźcy wojenni. Omówiono czynniki wpływające na kondycję zdrowia psychicznego, w tym w szczególności wpływ wojny na psychikę uchodźców i migrantów. Celem było zapewnienie uczestnikom zarówno wiedzy teoretycznej, aby mogli lepiej zrozumieć podłoże trudności, z którymi się zmagają, jak również stworzenie przestrzeni terapeutycznej do wzajemnego wsparcia, m.in. w formie panelu dyskusyjnego, co dało możliwość wymiany doświadczeń i sposobów radzenia sobie z problemami.

Przykład 9. Życie w Polsce – trudności i wyzwania

Realizator: Caritas Diecezji Kaliskiej

Liczba uczestników: 10

Opis działania: Warsztaty adresowane do obywateli Ukrainy – uchodźców wojennych, składały się z części merytorycznej oraz pracy indywidualnej i grupowej uczestników. Prowadzący zachęcał do pracy własnej w oparciu o indywidualne doświadczenia, napotkane trudności i wyzwania. Omówiono różnego rodzaju przeszkody adaptacyjne, takie jak: brak znajomości języka polskiego, brak pracy i miejsca zamieszkania, integracja w obcym środowisku, kondycja psychiczna.

Przykład 10. Przystosowanie do życia w nowym środowisku

Realizator: Caritas Diecezji Kaliskiej

Liczba uczestników: 20

Opis działania: Celem warsztatów, w którym uczestniczyli obywatele Ukrainy – uchodźcy wojenni, było wyposażenie uczestników w cenne praktyczne wskazówki umożliwiające oraz ułatwiające

przystosowanie do życia w nowym środowisku. Omówiono m.in. kwestie administracyjne, edukacyjne, środowiskowe i społeczne. Warsztaty zakończył panel dyskusyjny.

Przykład 11. Sygnały alarmowania na wypadek zagrożenia

Realizator: Caritas Archidiecezji Warmińskiej

Liczba uczestników: 288

Opis działania: Celem warsztatów (łącznie 12) było zapoznanie uczestników z rodzajami sygnalizacji na wypadek zagrożenia, m.in. wynikającego ze zmian atmosferycznych (powódź, huragan, pożar), a przede wszystkim na wypadek zagrożenia działaniami wojennymi. Część spotkania poświęcono zagadnieniom związanym z udzielaniem pomocy przedmedycznej, a także jak chronić siebie i bliskich, przygotować niezbędny zestaw rzeczy w celu przetrwania określonego czasu zagrożenia. Ponadto poinformowano uczestników o miejscach schronienia w mieście oraz na terenach wiejskich. Na wszystkich spotkaniach odbyły się ćwiczenia praktyczne, prowadzone przez przedstawicieli Wojsk Obrony Terytorialnej. Warsztaty cieszyły się dużym zainteresowaniem i frekwencją. Jak twierdzą organizatorzy warsztatu, współpraca z WOT jest bardzo cenna i będzie kontynuowana w 2024 r.

Przykład 12. POWERbank czyli jak zarządzać własnym stresem

Realizator: Podkarpacki Bank Żywności

Liczba uczestników: 76

Opis działania: Warsztat był dedykowany rodzinom z dziećmi oraz osobom starszym. Poruszano szeroko rozumianą tematykę stresu. Zaprezentowano jak rozpoznawać jego symptomy, a także różne sposoby radzenia sobie z nim na co dzień, aby uporządkować i lepiej odnajdywać się w otaczającej rzeczywistości.

Przykład 13. Chemia domowa z produktów spożywczych

Realizator: Bank Żywności w Nowych Bielicach

Liczba uczestników: 111

Opis działania: W warsztacie uczestniczyli członkowie rodzin wielodzietnych oraz osoby samotne. Celem działania było zaprezentowanie jak w domowych warunkach samodzielnie przygotować produkty przydatne w gospodarstwie domowym, np. do sprzątnięcia czy czyszczenia, preparaty na owady, itp., jak również produkty kosmetyczne, które mogą być nie tylko tańszą alternatywą dla artykułów dostępnych w sklepie, ale również mają prostszy i bezpieczniejszy skład. Ponadto zajęcia praktyczne mają włączający charakter ze względu na wspólną pracę oraz zachęcają do wykonywania produktów samodzielnie lub z dziećmi w domu. Niektórzy uczestnicy dzielili się własnymi przepisami oraz trikami, które stosują w domu lub stosowano w ich domu rodzinnym, co dodatkowo służyło rozmowie i budowaniu relacji w grupie.

Różnorodność nowych działań towarzyszących zrealizowanych w 2023 r. pod względem tematyki, odpowiadających na potrzeby różnych grup docelowych POPŻ, stanowi dobrą prognozę w kontekście nowego Programu Fundusze Europejskie na Pomoc Żywnościową 2021-2027, gdzie założenia działania towarzyszące na rzecz włączenia społecznego będą wykraczać poza zagadnienia związane z żywnością i odżywianiem.

2.1.3. Zidentyfikowane trudności we wdrażaniu Programu

1) Niedostatecznie rozwinięta sieć organizacji partnerskich i występowanie tzw. „białych plam” czyli gmin nieobjętych procesem dystrybucji żywności, ograniczone możliwości operacyjne organizacji partnerskich

W ramach bieżącego monitoringu wdrażania Programu Operacyjnego, Instytucja Zarządzająca wykorzystuje Centralną Aplikację Statystyczną (CAS) do pozyskiwania danych bezpośrednio od ośrodków pomocy społecznej. System CAS został zaprojektowany jako narzędzie sprawozdawcze podmiotów tworzących system pomocy społecznej. Umożliwia on cykliczne wysyłanie sprawozdań jednorazowych do wypełnienia przez właściwe jednostki organizacyjne w formie elektronicznej i przekazywanie ich do IZ. Za pośrednictwem CAS, ośrodki pomocy społecznej informują IZ m.in. o liczbie osób, którym wydano skierowania do pomocy żywnościowej, co pozwala na identyfikację gmin, które nie uczestniczą w Programie, tj. nie kierują osób uprawnionych do odbioru żywności głównie z powodu braku organizacji partnerskich lokalnych (OPL), które mogłyby podjąć się dystrybucji.

W Podprogramie 2021 Plus uczestniczyło 2 274 gmin (91%), natomiast pomoc nie była dostępna w 220 gminach (9%). Najsilniejsza sieć organizacji partnerskich znajduje się obecnie w 5 województwach (powyżej 95% udziału gmin). Najlepszy wynik osiągnęły województwa podlaskie i świętokrzyskie (98% gmin objętych pomocą). Równie dobrze prezentowała się sytuacja w województwach: lubelskim i małopolskim (97%) oraz lubuskim (96%).

Najslabiej dystrybucja przebiegała w 5 województwach (poniżej 90% udziału gmin): dolnośląskim (82%), wielkopolskim i kujawsko-pomorskim (83%) oraz opolskim (87%) i mazowieckim (88%).

Należy dodać, że brak organizacji partnerskiej w danej gminie nie zawsze jest równoznaczny z brakiem dostępu do pomocy żywnościowej. Wiele ośrodków pomocy społecznej kwalifikuje osoby najbardziej potrzebujące do odbioru żywności w gminach sąsiednich, jeśli pozwalają na to zasoby organizacji oraz sytuacja samych odbiorców. W 2023 r. w ten sposób wsparcie otrzymali mieszkańcy 320 gmin.

Liczba gmin objętych pomocą żywnościową w 2023 r. była nieco mniejsza niż rok wcześniej. Przyczyn tego zjawiska można upatrywać w specyfice ostatniego etapu wdrażania PO PŻ. Podprogram 2021 Plus stanowił swoistą „dogrywkę” Podprogramu 2021 – celem było jak najbardziej efektywne wykorzystanie środków pozostających do dyspozycji w wyniku oszczędności powstałych w poprzednich latach. Środki na zakup żywności były znacznie ograniczone, stanowiły mniej niż 1/3 środków wydatkowanych we wcześniejszych Podprogramach. Zestaw artykułów dla jednego odbiorcy obejmował jedynie 6 artykułów spożywczych (w latach ubiegłych max. 21 artykułów). Jak wskazywały organizacje partnerskie, niektóre gminy nie były zainteresowane przystąpieniem do Podprogramu 2021 Plus, argumentując, że wymiar oferowanej pomocy jest niewspółmierny do obciążeń wynikających z podjęcia się przez organizacje dystrybucji żywności.

Powyższe okoliczności wpłynęły ostatecznie również na wartość wskaźnika rezultatu – liczbę osób potrzebujących, które otrzymały pomoc żywnościową. O ile w poprzednich latach pomoc trafiała średnio do 1,3 mln osób, o tyle w 2023 r. odbiorców końcowych było jedynie 985 478. Mając na względzie opisane czynniki, Podprogram 2021 Plus nie może stanowić podstawy do oceny efektywności wsparcia z Programu.

2) Konflikt zbrojny w Ukrainie: pomoc dla uchodźców wojennych

Bezpośrednio po rozpoczęciu konfliktu zbrojnego w Ukrainie, bo już 25 lutego 2022 r., Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej jako IZ PO PŻ dopuściło możliwość kwalifikowania uchodźców wojennych

bezpośrednio przez organizacje partnerskie uczestniczące w Programie – tak jak ma to miejsce w przypadku osób bezdomnych, którym pomocy żywnościowej udziela się na podstawie złożonego oświadczenia.

Natomiast na mocy ustawy z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2022 r., poz. 583), uchodźcy wojenni otrzymali uprawnienie do korzystania z pomocy żywnościowej w ramach Programu na takich samych zasadach jak obywatele polscy, czyli pod warunkiem spełniania kryterium dochodowego, o ile przekroczyli granicę po 24 lutego 2022 r.

Istotne znaczenie ma fakt, że zrównanie uprawnień obywateli ukraińskich i polskich nie wiązało się z koniecznością formalnej zmiany treści Programu Operacyjnego – gdyż kryteria kwalifikowania pozostały bez zmian. Ustawa rozszerzyła jedynie uprawnienie do pomocy na nową grupę odbiorców. Wprowadzenie przepisu ustawowego uporządkowało i uprościło proces kwalifikowania uchodźców wojennych z Ukrainy do PO PŻ – pozwoliło na wydawanie im skierowań przez ośrodki pomocy społecznej, tj. w podstawowym trybie obowiązującym dla odbiorców końcowych PO PŻ.

Jak wynika z danych OPS pozyskanych za pośrednictwem Centralnej Aplikacji Statystycznej, w 2022 r. łącznie OPS-y zakwalifikowały do Podprogramu 138 446 obywateli Ukrainy (dodatkowo ok. 3,5 tys. obywateli Ukrainy otrzymało pomoc bezpośrednio z organizacji partnerskich, przy przekraczaniu granicy w pierwszych dniach wojny), natomiast w 2023 r. – 44 225 obywateli Ukrainy.

Najwięcej obywateli Ukrainy korzystających z POPŻ odnotowano w województwie wielkopolskim (ok. 7,5 tys. osób). Sporą grupę, ok. 6 tys. osób objęto pomocą w województwie mazowieckim.

W porównaniu do 2022 r., liczba obywateli Ukrainy korzystających z POPŻ uległa znacznemu zmniejszeniu (o ponad 68%). Wśród przyczyn tego zjawiska należy wymienić przede wszystkim poprawę sytuacji obywateli Ukrainy w porównaniu z pierwszymi miesiącami trwania wojny. Zdecydowana większość przybyłych podejmuje zatrudnienie i nie spełnia już kryterium dochodowego uprawniającego do otrzymania pomocy.

Inna kwestia to bardzo ograniczony asortyment pomocy w Podprogramie 2021 Plus. Warto pamiętać, że pomoc żywnościowa dla obywateli Ukrainy była zapewniona bez udziału dodatkowych środków finansowych, nie zakupiono więc dodatkowej puli żywności, a jedynie dokonano podziału w ramach znacznie ograniczonych zasobów.

3) Trudności opisane w sprawozdaniach KOWR i organizacji partnerskich

Operacja I- wystąpiły trudności z rozstrzygnięciem postępowań przetargowych na zakup artykułów spożywczych (np. postępowanie odwoławcze dotyczące zakupu makaronu jajecznego świderki, zakończone oddaleniem przez Krajową Izbę Odwoławczą), co przełożyło się na opóźnienie rozpoczęcia ich dystrybucji do odbiorców końcowych.

W wyniku przeprowadzenia badań jakościowych artykułów spożywczych, stwierdzono przypadki niespełniania wymogów jakościowych szynki wieprzowej mielonej oraz makaronu jajecznego świderki. Wykonawcy dokonali wymiany zakwestionowanych partii – stosownie do treści umów, zostały na nich nałożone kary umowne.

Operacja II- trudności zidentyfikowane przez organizacje partnerskie to m.in. skrócenie okresu dystrybucji żywności wynikające przede wszystkim z opóźnień w rozpoczęciu dostaw żywności do magazynów organizacji partnerskich. Niektóre organizacje lokalne rezygnowały z udziału w dystrybucji w związku z rosnącymi kosztami przy jednoczesnym zmniejszeniu dostępnych środków na jej obsługę. Wartość Podprogramu 2021 plus stanowiła bowiem ok. 50% wartości poprzednich Podprogramów w związku z końcową fazą wdrażania PO PŻ. OPO wskazały również na utrudnienia w samym procesie

9

dystrybucji, w tym częste zmiany terminów dostaw do magazynów, przesunięcie dystrybucji niektórych artykułów na końcowy etap realizacji Podprogramu.

Niektóre organizacje odnotowały trudności z zapewnieniem frekwencji na warsztatach w ramach działań towarzyszących. Organizacje zwracały też uwagę na niecykliczne zgłaszanie się osób potrzebujących po odbiór pomocy oraz niezadowolenie części z nich, że paczki są tak ograniczone asortymentowo. Zidentyfikowano również przypadki błędów w skierowaniach wystawionych przez ośrodki pomocy społecznej, m.in. niekompletnie wypełnione lub niewłaściwe wzory skierowań,

4) Trudności zidentyfikowane w trakcie kontroli przeprowadzanych przez KOWR

Jak wynika z informacji pokontrolnych sporządzonych przez KOWR z kontroli przeprowadzonych w siedzibach OPR i OPL, najczęściej powtarzające się zalecenia dotyczyły następujących uchybień:

- **W obszarze dystrybucji:**

- Nierównomierna dystrybucja żywności – wydawanie żywności w nieregularnych odstępach czasowych;
- Błędy lub braki w prowadzonej dokumentacji dotyczącej dystrybucji żywności;

- **W obszarze magazynowania:**

- Brak ubezpieczenia pomieszczeń magazynowych;
- Brak prowadzenia odrębnej ewidencji magazynowej dla artykułów finansowanych z PO PŻ – brak możliwości identyfikacji poszczególnych partii wydawanych produktów;
- Brak zapewnienia urządzeń chłodniczych do przechowywania artykułów wymagających warunków chłodniczych i/lub brak monitoringu temperatury w pomieszczeniach magazynowych i/lub brak nadzoru Inspekcji Sanitarnej nad magazynem;

- **W obszarze informacji:**

- Brak współpracy z ośrodkami pomocy społecznej, tj. nieinformowanie o prowadzonych działaniach towarzyszących i dystrybucji żywności;
- Brak informacji na stronie internetowej organizacji o realizacji projektu w ramach PO PŻ;

- **W obszarze nadzoru:**

- Brak dokumentacji potwierdzającej weryfikację OPL pod kątem spełniania kryteriów uczestnictwa w PO PŻ;
- Brak dokumentacji uzasadniającej zaangażowanie ośrodka pomocy społecznej w roli OPL i potwierdzającej czynności na rzecz pozyskania do współpracy organizacji pozarządowej;
- Niepełna kontrola OPR nad OPL – brak przeprowadzenia czynności kontrolnych w minimalnej wymaganej liczbie 10% OPL;

- **W obszarze działań towarzyszących:**

- Błędy lub braki w dokumentacji potwierdzającej realizację działań towarzyszących;
- Nieterminowe przekazywanie przez OPO środków ryczałtowych do OPR/OPL prowadzących działania towarzyszące.

2.2. Informacje w zakresie działań i ocena tych działań w świetle zasad wskazanych w art. 5, ust. 6, ust. 11 i ust. 13 rozporządzenia FEAD nr 223/2014 z dn. 11.03.2014 r.

2.2.1 Koordynacja z EFS oraz innymi istotnymi politykami, strategiami i instrumentami unijnymi, a w szczególności z inicjatywami Unii w dziedzinie zdrowia publicznego i zapobiegającymi marnotrawieniu żywności

Podstawę realizacji Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2014-2020 w Polsce stanowił Program Operacyjny „Wiedza – Edukacja – Rozwój” oraz 16 Regionalnych Programów Operacyjnych. Działania w obszarze przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu przewidziano w celu tematycznym 9, przy głównym założeniu, że działania na rzecz włączenia społecznego powinny w rezultacie prowadzić do zwiększenia szans na zatrudnienie.

Koordynacja z działaniami finansowanymi z EFS w przypadku PO PŻ występowała wyłącznie w odniesieniu do tzw. działań towarzyszących. W Wytycznych IZ umieszczono zapis zobowiązujący OPR i OPL we współpracy z ośrodkami pomocy społecznej, do udzielania odbiorcom pomocy żywnościowej informacji o miejscach, w których mogą one skorzystać z działań w ramach projektów EFS oraz pomocy w korzystaniu z tych działań. Ponadto organizacje były zobowiązane oceniać w uzgodnieniu z ośrodkami pomocy społecznej, czy poszczególne osoby objęte pomocą żywnościową mogły także wymagać wsparcia aktywizacyjnego, oraz do informowania odbiorców końcowych PO PŻ o możliwości uzyskania wsparcia z EFS w poszczególnych regionach. Warto dodać, że we wzorze skierowania, jakie ośrodki pomocy społecznej wydawały osobom uprawnionym do pomocy znalazło się również odniesienie do działań współfinansowanych z EFS. Pracownik ośrodka odznaczał na skierowaniu czy dana osoba lub członkowie jej rodziny uczestniczyli w działaniu współfinansowanym z EFS, a następnie w skrócie opisywał jakiego rodzaju były to działania.

Jeśli chodzi o udział odbiorców PO PŻ w projektach współfinansowanych z EFS, był on zapewniony przede wszystkim dzięki preferencyjnym kryteriom dostępu do projektów dla odbiorców pomocy żywnościowej, a także obowiązkowemu informowaniu o naborach do projektów organizacji partnerskich w ramach PO PŻ, a także właściwych terytorialnie ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie.

2.2.2. Uwzględnianie i promowanie zasady równości kobiet i mężczyzn oraz problematyki płci na kolejnych etapach przygotowywania, programowania, zarządzania i wdrażania, monitorowania i ewaluacji Funduszu, a także w kampaniach informacyjnych i podnoszących świadomość społeczną oraz w ramach wymiany najlepszych praktyk

Wszystkie instytucje wdrażające PO PŻ, jak również organizacje partnerskie na szczeblu ogólnopolskim, regionalnym i lokalnym działają z poszanowaniem zasady równości płci, zarówno jeśli chodzi o traktowanie odbiorców końcowych, jak i pracowników czy wolontariuszy. Zasada równości znajduje odzwierciedlenie w sposobie doboru asortymentu artykułów spożywczych będących przedmiotem dystrybucji pod kątem potrzeb kobiet i mężczyzn, a także w wewnętrznych regulacjach obowiązujących w poszczególnych instytucjach np. w zakresie polityki kadrowej, antydyskryminacyjnej czy antymobbingowej.

Udział w działaniach towarzyszących jest otwarty dla wszystkich zainteresowanych odbiorców pomocy żywnościowej, a ich tematyka dostosowywana do potrzeb różnych grup (seniorów, kobiet w ciąży, osób bezdomnych czy osób zmagających się z różnymi chorobami). Niektóre organizacje zapewniają warsztaty dla rodzin, w których wspólnie uczestniczą np. rodzice i dzieci. Niekiedy organizują one odrębne działania dla najmłodszych, aby umożliwić udział dorosłych w warsztatach bez konieczności poszukiwania opiekuna. Konieczność sprawowania opieki nad dziećmi jest wskazywana jako jedna z przyczyn niskiej frekwencji podczas niektórych warsztatów, zatem powyższe rozwiązanie stanowi odpowiedź na zidentyfikowane potrzeby potencjalnych uczestników.

2.2.3. Zapobieganie wszelkiej dyskryminacji w dostępie do Funduszu oraz do wspieranych z niego programów i działań ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną

W Wytycznych IZ w pkt 5 *Minimalne standardy dla organizacji partnerskiej regionalnej (OPR) w obszarze administrowania, które dystrybuują artykuły spożywcze bezpośrednio do osób najbardziej potrzebujących* znalazł się zapis o obowiązku zapobiegania wszelkiej dyskryminacji w dostępie do pomocy żywnościowej, ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Wydawanie żywności odbywało się w warunkach nienarażających osób potrzebujących na stygmatyzację.

Zadaniem prowadzących warsztaty w ramach działań towarzyszących było zapewnienie jak najbardziej komfortowych warunków dla uczestników. Przy wyborze miejsca realizacji warsztatów brano pod uwagę łatwość połączeń komunikacyjnych oraz dostępność dla osób z niepełnosprawnościami, w tym osób poruszających się na wózkach inwalidzkich czy o kulach.

Zwracano ponadto uwagę na odpowiednie warunki pomieszczeń, w których prowadzono warsztaty. Najczęściej były to miejsca znane i bliskie uczestnikom, jak np. remiza wiejska, stołówka szkolna, świetlica, co miało pozytywny wpływ na ich nastawienie i motywację do udziału w działaniach towarzyszących.

Sporządzając dokumentację zdjęciową z warsztatów pamiętano o konieczności uzyskania uprzedniej zgody uczestników na fotografowanie.

2.2.4. Uwzględnienie aspektów klimatycznych i ekologicznych w szczególności w celu ograniczenia marnotrawienia żywności oraz wybór rodzajów produktów żywnościowych po uwzględnieniu równoważenia diety osób najbardziej potrzebujących

Przygotowując postępowanie o udzielenie zamówienia publicznego na zakup produktów żywnościowych, przy wyborze artykułów kierowano się m.in. ich trwałością – długim okresem przydatności do spożycia, aby zminimalizować ryzyko zmarnowania żywności.

W dokumentacji przetargowej uwzględniono również zapisy mające na celu zapobieganie marnowaniu żywności poprzez zastosowanie optymalnych wielkości opakowań oraz opakowań wielokrotnie otwieranych. Wprowadzono także zasadę równomierności dostaw do poszczególnych magazynów, przy możliwości łączenia dostaw. Zgodnie ze wskazanymi w opisie przedmiotu zamówienia

wymaganiami jakościowymi, opakowania artykułów spożywczych spełniały wymogi: zastosowania papieru jako surowca przyjaznego dla środowiska, zastosowanie słoików jako opakowań wielokrotnego użytku.

Ponadto, aby zapobiegać zmarnowaniu żywności w procesie jej dystrybucji, organizacje partnerskie regionalne prowadziły bieżący monitoring warunków przechowywania żywności w swoich magazynach.

W działaniach prowadzonych w ramach środków towarzyszących jedną z czterech podstawowych grup warsztatów stanowią warsztaty przeciwdziałania marnowaniu żywności, obejmujące w szczególności tematykę zapobiegania marnowaniu żywności w gospodarstwie domowym, efektywnego oszczędzania energii elektrycznej, gazu i wody, segregowania odpadów i odzyskiwania surowców wtórnych.

Ponadto organizacje partnerskie chronią żywność przed zmarnowaniem, pozyskując ją ze źródeł zewnętrznych spoza PO PŻ, m.in. w ramach współpracy z producentami i dystrybutorami żywności, hurtowniami i sklepami detalicznymi. Dotyczy to żywności przydatnej do spożycia, co do której istnieje obawa, że nie zostanie sprzedana. Żywność przekazywana jest bezpośrednio osobom najbardziej potrzebującym lub do placówek wydających posiłki.

2.2.5. Należyte zarządzanie finansami

KOWR dokonuje zakupu artykułów spożywczych w procedurze zamówień publicznych, a zgodnie ze Specyfikacją Istotnych Warunków Zamówienia, koszt zakupu artykułów spożywczych współfinansowanych ze środków FEAD, stanowi iloczyn ilości artykułu spożywczego i najkorzystniejszej ceny zaproponowanej w ofertach przetargowych. Koszt zakupu odnosi się do towaru dostarczonego do magazynów OPR, tj. obejmuje wartość artykułu spożywczego oraz transportu do magazynów. Zastosowana metoda kalkulacji zapewnia przejrzyste i efektywne wydatkowanie środków z FEAD.

Także w obszarze dystrybucji żywności, zgodnie z informacjami zawartymi w sprawozdaniach organizacji partnerskich, wydatki związane z transportem, administrowaniem i magazynowaniem żywności oraz realizacją działań w ramach środków towarzyszących są prowadzone w oparciu o zasady oszczędności, konkurencyjności i skuteczności. Znajduje to odzwierciedlenie m.in. w stosowaniu procedury rozpoznania rynku przy wyborze wykonawcy zewnętrznego. W celu ograniczenia kosztów administracyjnych, wiele organizacji korzysta z nieodpłatnej dobrowolnej pomocy ze strony nieetatowych współpracowników oraz wolontariuszy. W miarę możliwości wykorzystywana jest dostępna infrastruktura własna organizacji, np. organizowanie magazynów w obiektach użyczonych nieodpłatnie przez samorządy lokalne, przewożenie żywności z magazynów OPR do OPL samochodami dostawczymi pozostającymi w dyspozycji organizacji, pomoc wolontariuszy w pracach magazynowych, a także współpraca w tym zakresie z zakładami karnymi, placówkami dla osób bezdomnych, organizacjami abstynenckimi, itp., prowadzenie warsztatów w ramach środków towarzyszących nie tylko przez specjalistów zewnętrznych, ale również działaczy społecznych i pracowników organizacji partnerskich posiadających niezbędne wykształcenie i doświadczenie zawodowe wymagane dla trenerów.

2.2.6. Zasada partnerstwa i zaangażowanie wszystkich zainteresowanych podmiotów

W 2022 r. kontynuowano działania związane z opracowaniem nowego programu – następcy PO PŻ – Fundusze Europejskie na Pomoc Żywnościową 2021-2027 (dalej: FEPŻ). W pracach uczestniczyła powołana przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w 2021 r. Grupa Robocza. W jej składzie byli przedstawiciele Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa oraz organizacji partnerskich

uczestniczących dotychczas w realizacji POPŻ – Federacji Polskich Banków Żywności, Caritas Polska, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej i Polskiego Czerwonego Krzyża, a także przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej.

Ponadto w ramach realizacji zasady partnerstwa, przed rozpoczęciem postępowania przetargowego na zakup żywności zostały przeprowadzone konsultacje z udziałem przedstawicieli OPO dotyczące m.in. rodzajów artykułów spożywczych objętych zamówieniem, ich ilości czy sposobu pakowania poszczególnych artykułów. Stanowiska wyrażone przez OPO reprezentowały również postulaty i opinie OPR oraz OPL prowadzących bezpośrednią dystrybucję żywności wśród osób najbardziej potrzebujących.

Organizacje ogólnopolskie stosują zasadę partnerstwa w ramach bieżącej współpracy ze swoimi organizacjami regionalnymi i lokalnymi, monitorując postępy w realizacji dystrybucji żywności i działań towarzyszących oraz reagując na zgłaszane trudności. OPO organizują również cykliczne spotkania i szkolenia dla OPR i OPL, zarówno przed rozpoczęciem danego podprogramu, jak i w trakcie jego trwania. Podczas spotkań omawiane są m.in. wyniki kontroli prowadzonych przez Instytucję Pośredniczącą w OPR i OPL oraz kontroli wewnętrznych, w tym analiza wdrożenia zaleceń pokontrolnych.

OPR odpowiedzialne za organizację działań towarzyszących, konsultują z OPL ich zakres i tematykę, aby w jak największym stopniu odpowiadały potrzebom mieszkańców poszczególnych gmin. Ponadto do udziału w warsztatach często zapraszani są przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, co dodatkowo przyczynia się do zacieśniania współpracy pomiędzy OPS-ami a organizacjami.

Zarządzeniem nr 2 z 28.01.2015 r. Ministra Pracy i Polityki Społecznej przy IZ MRPiPS został powołany Zespół Doradczy ds. Wdrażania PO PŻ. Do jego zadań należy w szczególności:

- 1) rekomendowanie zmian dotyczących alokacji środków na poszczególne zadania w ramach PO PŻ;
- 2) wydawanie opinii w zakresie poziomu kryteriów dochodowych na dany podprogram;
- 3) okresowe monitorowanie postępu w zakresie realizacji PO PŻ;
- 4) monitorowanie realizacji zasady komplementarności PO PŻ i programów finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- 5) analizowanie rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji PO PŻ i ich opiniowanie;
- 6) przedkładanie propozycji zmian oraz opiniowanie zmian w PO PŻ zaproponowanych przez Instytucję Zarządzającą, w tym dotyczących szczegółowych wytycznych obowiązujących w PO PŻ.

Dobór partnerów do Zespołu Doradczego został przeprowadzony w taki sposób, aby zapewnić reprezentatywność właściwych zainteresowanych stron, tj. przedstawicieli władz regionalnych i lokalnych, krajowych instytucji publicznych odpowiedzialnych za stosowanie zasad horyzontalnych, w tym podmiotów do spraw promowania równego traktowania, a także partnerów społecznych reprezentujących społeczeństwo obywatelskie.

Zarządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej nr 30 z dnia 22W 2023 r. Zespół pracował drogą obiegową z wykorzystaniem poczty elektronicznej oraz w formie spotkań zdalnych online – w dniach 28 kwietnia i 10 sierpnia. Spotkania dotyczyły przede wszystkim przygotowań do pierwszego podprogramu w ramach nowego Programu Fundusze Europejskie na Pomoc Żywnościową 2021-2027.

2.3. Wspólne wskaźniki

Tabela 8. Zestawienie wspólnych wskaźników zgodnie z Rozporządzeniem 1255/2014

N R	Wskaźnik	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych zaakceptowanych w dokumentach przedstawiających warunki wsparcia działań (EUR)	9.299.521,09	70.801.840,11	76.406.618,64	94.442.666,52	91.050.037,71	91.272.600,86	84 226 508,66	47 184 815,41	27 165 842,56	4 671 076,33
2	Łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych poniesionych przez beneficjentów i zapłaconych podczas wdrażania działań (EUR)	0	53.225.776,27	46.193.124,23	78.914.725,71	93.239.451,13	63.036.829,38	86 487 891,77	73 762 392,53	41 182 663,84	24 070 097,43
2 a)	Łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych poniesionych przez beneficjentów i zapłaconych podczas wdrażania działań związanych z zapewnieniem pomocy żywnościowej (EUR)	0	53.225.776,27	46.193.124,23	78.914.725,71	93.239.451,13	63.036.829,38	86 487 891,77	73 762 392,53	41 182 663,84	24 070 097,43



2 b)	Łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych poniesionych przez beneficjentów i zapłaconych podczas wdrażania działań związanych z zapewnieniem podstawowej pomocy materialnej (EUR)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	Łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych zgłoszonych Komisji (EUR) ¹	0	0	74 525 885,14	68 378 749,72	59 094 413,95	107 854 921,84	99 016 265,99	34 367 880,13	41 038 419,77	69 220 116,83
4	Ilość owoców i warzyw	0	9.208,31	10.658,48	13.537,63	15.725,56	10.518,62	19 840,59	14 962,82	8 349,89	431,38
5	Ilość mięsa, jaj, ryb i owoców morza	498,12	8.785,61	9.033,31	11.437,64	10.109,13	7.295,54	7 130,36	7 527,99	5 524,60	1 290,21
6	Ilość mąki, chleba, ziemniaków, ryżu i innych produktów skrobiowych	926,73	16.343,65	15.876,93	15.804,22	12.853,25	10.635,54	16 354,29	14 917,08	6 454,40	2 869,41
7	Ilość cukru	1.246,99	7.576,41	6.117,35	5.685,29	5.654,37	3.907,92	6 051,83	6 626,96	1 435,60	2 868,53
8	Ilość produktów mlecznych	1.241,17	13.841,90	10.602,93	14.953,03	12.011,52	8.308,44	13 617,39	12 648,27	7 170,99	2 868,55
9	Ilość tłuszczów, oleju	619,54	4 470,93	4 627,65	5 211,17	5 142,53	3 492,62	6 052,35	5 890,00	1 435,26	2 867,56
10	Liczba gotowych posiłków i innych	0	0	0	889,16	1.592,00	2.098,17	2 578,23	0	0	0

¹ Przedstawione wydatki w ramach danego roku zostały pomniejszone o kwoty wycofane w rocznym Zestawieniu wydatków złożonym do KE w roku, którego dotyczy kwota.





	produktów żywnościowych (nie ujętych w wyżej wymienionych kategoriach)										
11	Łączna ilość udzielonej pomocy żywnościowej (w tonach) ²	4.532,55	60.226,81	56.916,64	67.518,14	63.088,76	46.256,85	71 625,04	62 573,12	30 370,74	13 195,72
11 a)	Procentowy udział żywności, w przypadku której w ramach PO pokryto jedynie koszty transportu, dystrybucji i magazynowania	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11 b)	Procentowy udział produktów żywnościowych współfinansowanych przez Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym w łącznej ilości żywności dostarczonej przez organizacje partnerskie	9,9%	60,58%	41,40%	67,60%	67,65%	76,21%	74,29%	69,41%	48,80%	42,65%
12	Łączna liczba dostarczonych posiłków całościowo lub częściowo finansowanych w ramach PO	0	336.668	1.320.142	2.455.137	1.769.096	1.423.805	2 432 273	1 942 902	1 413 520	887 632

² Przyjęto, że 1 tys. l = 1 t



13	Łączna liczba dostarczonych paczek całościowo lub częściowo finansowanych w ramach PO	613.158	6.380.478	5.411.258	7.499.637	6.720.013	4.992.509	6 219 109	5 606 238	4 274 034	1 617 521
14	Łączna liczba osób otrzymujących pomoc żywnościową	374.889	1.199.424	1.183.227	1.365.491	1.384.844	1.356.228	1 337 134	1 253 515	1 293 882	985 478
14 a)	Liczba dzieci w wieku 15 lat i poniżej	130.890	391.103	371.034	390.528	386.095	357.626	339 501	328 617	364 843	256 901
14 b)	Liczba osób w wieku 65 lat i powyżej	20.854	63.657	63.724	112.086	135.162	142.637	158 349	157 314	146 560	123 315
14 c)	Liczba kobiet	200.843	595.904	587.358	687.879	706.671	694.212	682 902	638 969	687 205	508 757
14 d)	Liczba migrantów; osób obcego pochodzenia; mniejszości narodowych (w tym społeczności marginalizowane; takie jak Romowie)	4.474	14.118	11.554	6.231	6.534	5.597	8 939	8 305	149 142	53 972
14 e)	Liczba osób niepełnosprawnych	54.475	179.607	184.147	210.615	246.152	232.314	223 165	204 347	180 144	152 670
14 f)	Liczba osób bezdomnych	7.466	26.670	24.903	26.290	23.327	22.799	31 436	34 014	31 513	28 068



Wyjaśnienia dotyczące tabeli wspólnych wskaźników przedstawionej w pkt. 2.3

1. Wskaźniki wejściowe (1-3)

Tabela 9. Zestawienie wskaźników wejściowych

Operacja	Podmiot	1-Łączna kwota z dokumentów przedstawiających warunki wsparcia działań		2-Łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych poniesionych przez beneficjentów ³ i zapłaconych podczas wdrażania działań ⁴		3-Łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych zgłoszonych Komisji ⁵	
		PLN	EUR	PLN	EUR	PLN	EUR
Operacja I	Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa	0,00	0,00	85 644 514,80	19 754 241,68	276 369 776,56	60 869 354,10
Operacja II	Federacja Polskich Banków Żywności	4 444 300,54	1 025 095,27	4 444 300,54	1 025 095,27	20 612 120,16	4 662 679,30
	Caritas Polska	1 790 189,70	412 914,24	1 790 189,70	412 914,24		
	Polski Komitet Pomocy Społecznej	1 609 683,80	371 279,85	1 609 683,80	371 279,85		
	Polski Czerwony Krzyż	642 511,26	148 197,73	642 511,26	148 197,73		
	Kościół Starokatolicki w RP	77 766,16	17 937,07	77 766,16	17 937,07		
Operacja III ⁶	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (IZ)	4 527 000,00	1 044 170,22	3 617 509,35	834 392,65	16 171 584,99	3 688 083,43
	Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (IP)	5 821 000,00	1 342 636,37	5 353 403,88	1 234 783,50		
	Ministerstwo Finansów (IC)	1 010 405,00	233 053,86	953 632,92	219 959,15		
	Ministerstwo Finansów (IA)	328 595,00	75 791,72	222 395,05	51 296,29		
Razem		20 251 451,46	4 671 076,33	104 355 907,46	24 070 097,43	313 153 481,71	69 220 116,83

³ Wskaźnik 2 jest tożsamy ze wskaźnikiem 2a „łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych poniesionych przez beneficjentów i zapłaconych podczas wdrażania działań związanych z zapewnieniem pomocy żywnościowej”. Wskaźnik 2b „łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych poniesionych przez beneficjentów i zapłaconych podczas wdrażania działań związanych z zapewnieniem podstawowej pomocy materialnej” nie ma zastosowania do Programu Operacyjnego wdrażanego w Polsce.

⁴ Zgodnie z interpretacją KE przedstawione wartości obejmują kwoty/płatności za dany rok sprawozdawczy wynikające z zatwierdzonych wniosków o płatność.

⁵ Kwoty obejmują wydatki zgłoszone do KE w 2023 r., a także wydatki zgłoszone w 2024 r. w okresie 01.01.2024 – 31.07.2024 r. Przedstawione wydatki zostały pomniejszone o kwoty wycofane w rocznych Zestawieniach wydatków złożonych do KE w latach 2023 i 2024.

⁶ Wskaźniki dotyczące Operacji III „Pomoc techniczna” zostały wliczone do wartości ogółem wskaźników 1 i 2 zgodnie z *Guidance Fiche: Monitoring under FEAD* z dnia 12.05.2015 r.

Wartości kwot wyrażone w Euro w kolumnie 1 i 2 zostały wyliczone zgodnie z kursem PLN/EUR Komisji Europejskiej obowiązującym w grudniu 2023 r.: ec.europa.eu/budget/contracts_grants/info_contracts/infoeuro/infoeuro_en.cfm.

Natomiast w kolumnie 3 kwoty wyrażone w Euro uwzględniają kurs PLN/EUR, jaki został wykorzystany do certyfikacji wydatków.

W zakresie kolumny 3 przedstawione kwoty obejmują wydatki zgłoszone do KE w 2023 r., a także wydatki zgłoszone w 2024 r. w okresie 01.01.2024 r. – 31.07.2024 r. Szczegółowy podział wydatków zadeklarowanych do KE w latach 2023 -2024 przedstawia się następująco:

Operacja	3-łączna kwota kwalifikowanych wydatków publicznych zgłoszonych Komisji		w tym: wydatki zgłoszone Komisji w 2023		w tym: wydatki zgłoszone Komisji w 2024 (w okresie 01.01.2024-31.07.2024)	
	PLN	EUR	PLN	EUR	PLN	EUR
Operacja I	276 369 776,56	60 869 354,10	190 726 752,96	41 109 563,50	85 643 023,60	19 759 790,60
Operacja II	20 612 120,16	4 662 679,30	7 816 678,72	1 692 044,14	12 795 441,44	2 970 635,16
Operacja III	16 171 584,99	3 688 083,43	3 664 970,25	787 436,11	12 506 614,74	2 900 647,32
Razem	313 153 481,71	69 220 116,83	202 208 401,93	43 589 043,75	110 945 079,78	25 631 073,08

2. Wskaźniki produktu dotyczące dostarczonej pomocy żywnościowej (4-11)

W 2023 r. dystrybuowane były następujące artykuły żywnościowe:

Tabela 10. Produkty dystrybuowane w Podprogramie 2021 Plus (łącznie 6)

owoce i warzywa	mięso, jaja, ryby i owoce morza	mąka, chleb, ziemniaki, ryż i inne produkty skrobiowe	cukier	produkty mleczne	tłuszcze, olej
Powidła śliwkowe	Szynka wieprzowa mielona	Makaron jajeczny świderki	Cukier biały	Mleko UHT	Olej rzepakowy

Wartości wskaźników wyrażono w tonach, przy czym przyjęto, że 1 tys. litrów to 1 tona.

Należy zaznaczyć, że dobór asortymentu produktów żywnościowych będących przedmiotem dystrybucji jest każdorazowo konsultowany z przedstawicielami organizacji partnerskich.

3. Wskaźnik produktu 11b

Udział produktów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym w łącznej ilości dostarczonej pomocy żywnościowej został wyliczony na podstawie następujących danych przekazanych przez organizacje partnerskie:

Tabela 11. Udział żywności z FEAD w żywności dystrybuowanej ogółem

L.p.	Organizacja partnerska	Łączna ilość dostarczonej pomocy żywnościowej (t)	Łączna ilość dostarczonej pomocy żywnościowej współfinansowanej z FEAD (t)	Udział dostarczonej pomocy żywnościowej współfinansowanej z FEAD (%)
1	Federacja Polskich Banków Żywności	18 006,38	6 848,26	38,03
2	Caritas Polska	8 788,72	2 756,72	31,36
3	Polski Komitet Pomocy Społecznej	2 962,30	2 480,61	83,74
4	Polski Czerwony Krzyż	1 063,00	990,34	93,17
5	Kościół Starokatolicki w RP	120,28	119,79	99,60
Razem		30 940,68	13 195,72	

Łączna ilość dostarczonej pomocy żywnościowej przez organizacje partnerskie w 2023 r. z uwzględnieniem żywności pozyskiwanej z innych źródeł wyniosła 30 940,68 ton, w tym 13 195,72 ton żywności współfinansowanej z FEAD. W związku z tym udział żywności współfinansowanej z FEAD w łącznej ilości żywności dostarczonej odbiorcom końcowym wynosi 42,65%.

4. Wskaźniki produktu 12-13

W ramach Podprogramu 2021 Plus na paczkę żywnościową dla jednego odbiorcy składały się następujące produkty:

- powidła śliwkowe 0,3 kg,
- makaron jajeczny świderki 2 kg,
- mleko UHT 2l,
- szynka wieprzowa mielona 0,9 kg,
- cukier biały 2 kg,
- olej rzepakowy 2l.

W przypadku gdy liczba osób uprawnionych do pomocy żywnościowej zgłaszających się do danej organizacji partnerskiej w trakcie realizacji Podprogramu 2021 Plus, przekroczy limit wynikający z podziału alokacji określony w Wytycznych, dopuszcza się zmniejszenie zestawu rocznego dla 1 odbiorcy końcowego, nie więcej jednakże niż do 80% jego całkowitej ilości.

W 2023 r. organizacje partnerskie wydały łącznie 1 617 521 paczek żywnościowych oraz 887 632 posiłków. Zgodnie z Wytycznymi przez posiłek należy rozumieć każdy posiłek (śniadanie, II śniadanie, obiad – w szczególności gorący posiłek dwudaniowy lub jednodaniowy, podwieczorek, kolacja).

Tabela 12. Zestawienie ilości wydanych paczek i posiłków

L.p.	Organizacja	Liczba paczek	Liczba posiłków
------	-------------	---------------	-----------------

1	Federacja Polskich Banków Żywności	755 645	602 504
2	Caritas Polska	325 836	158 062
3	Polski Komitet Pomocy Społecznej	352 302	127 066
4	Polski Czerwony Krzyż	173 611	0
5	Kościół Starokatolicki w RP	10 127	0
łącznie		1 617 521	887 632

5. Wskaźniki rezultatu dotyczące dostarczonej pomocy żywnościowej (14a-f)

W 2023 r. pomocą żywnościową w ramach Programu objęto łączną liczbę 985 478 osób.

Udział kobiet wśród odbiorców końcowych był nieznacznie wyższy od udziału mężczyzn (ok. 51%). Dzieci do 15 roku życia stanowiły ok. 26%, natomiast osoby starsze po 65 roku życia – ok. 12,5%.

Osoby niepełnosprawne stanowiły ok. 15,5% odbiorców pomocy, osoby bezdomne – ok. 2,8%, migranci i osoby obcego pochodzenia – ok. 5,5%. Jednocześnie najliczniejszą grupę stanowiły osoby nienależące do żadnej z wyżej wymienionych grup – aż 76%. W ogólnej strukturze społeczno-demograficznej odbiorców końcowych nie odnotowano znaczących zmian za wyjątkiem większego udziału migrantów w grupie docelowej w związku z napływem do Polski uchodźców wojennych z Ukrainy. W poprzednich Podprogramach udział migrantów wśród odbiorców PO PŻ był niewielki i oscylował w granicach do 0,5% do 1,5%.

Ocena wyników wdrażania Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym w Polsce, w tym stopnia realizacji celów Funduszu, określonych w art. 3 rozporządzenia nr 223/2014⁷

1) Odbiorcy pomocy żywnościowej

a) Kryteria kwalifikowania do Programu

Zgodnie z treścią Programu Operacyjnego, pomocą żywnościową mogły zostać objęte osoby i rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, dopuszczającej korzystanie z pomocy społecznej z powodów wskazanych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej⁸, których dochód nie przekraczał określonego poziomu, ustalonego procentowo w stosunku do dochodu uprawniającego do korzystania z pomocy społecznej.

Na przestrzeni 9 lat wdrażania PO PŻ kryteria dochodowe uprawniające do skorzystania z pomocy żywnościowej były kilkakrotnie zmieniane, z jednej strony w związku z cykliczną waloryzacją świadczeń w systemie pomocy społecznej, jak również waloryzacją innych świadczeń (np. emerytalno-rentowych). Zmiany kryteriów kwalifikowania zaprezentowano w poniżej tabeli.

Tabela 1. Kryteria dochodowe uprawniające do pomocy żywnościowej z PO PŻ

Rok	2014-2015	2016-2017	2018-2019	2020	2021-2022	2023
% kryterium ustawowego	150%	200%	200%	220%	220%	235%
Wartość kryterium dla osoby samotnej	951 zł	1 268 zł	1 402 zł	1 542,20 zł	1 707,20 zł	1 823,60 zł
Wartość kryterium dla osoby w rodzinie	771 zł	1 028 zł	1 056 zł	1 161,60 zł	1 320 zł	1 410 zł

Zgodnie z przyjętymi założeniami, do kwalifikowania odbiorców końcowych do Programu wykorzystano mechanizmy obowiązujące w systemie pomocy społecznej, w tym definicję dochodu oraz przesłanki trudnej sytuacji życiowej. Jednakże pomimo umiejscowienia PO PŻ pod względem legislacyjnym w ustawie o pomocy społecznej, niezbędne było zagwarantowanie jego uzupełniającego charakteru wobec systemu krajowego, a nie całkowite włączenie do systemu. Z powyższych względów kryteria dochodowe w PO PŻ od samego początku wdrażania były określone na poziomie wyższym od ustawowego, tak aby ze wsparcia mogły skorzystać również te osoby najbardziej potrzebujące, które nie są klientami pomocy społecznej.

⁷ „Celem Funduszu jest wspieranie spójności społecznej, podwyższenie poziomu włączenia społecznego i w konsekwencji przybliżenie realizacji celu, jakim jest likwidacja ubóstwa w Unii przez przyczynienie się do osiągnięcia celu, jakim jest zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o przynajmniej 20 milionów, zgodnie ze strategią „Europa 2020” i jako uzupełnienie funduszy strukturalnych. Celem Funduszu jest wkład w realizację konkretnego celu, jakim jest **ograniczenie najcięższych form ubóstwa**, przez udzielanie niefinansowego wsparcia osobom najbardziej potrzebującym **poprzez pomoc żywnościową** lub podstawową pomoc materialną oraz **działania na rzecz włączenia społecznego** mające na celu **integrację społeczną** osób najbardziej potrzebujących”.

⁸ Przesłanki trudnej sytuacji życiowej, wymienione w art. 7 ustawy o pomocy społecznej to ubóstwo, sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, przemoc w rodzinie, ochrona ofiar handlu ludźmi, ochrona macierzyństwa lub wielodzietności, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone na podstawie odrębnych przepisów, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizm lub narkomania, zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa, klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Należy również dodać, że w świetle obowiązujących przepisów, pomoc żywnościowa nie stanowiła świadczenia – jest to bardzo istotne zastrzeżenie dla zrozumienia specyfiki pomocy udzielanej w ramach PO PŻ. Innymi słowy, do otrzymania pomocy niezbędne było wykazanie się dochodem określonej wysokości, lecz sam dochód nie gwarantował, że pomoc otrzyma każda osoba spełniająca kryteria. PO PŻ zapewniał dodatkowe wsparcie dla osób potrzebujących, nie zaś obowiązkowe świadczenie przysługujące z mocy prawa. O dostępności pomocy żywnościowej w poszczególnych gminach decydowało bowiem wiele różnych czynników, m.in. sieć organizacji partnerskich zaangażowanych w proces dystrybucji żywności, ilość żywności zakupionej i dostarczonej do magazynów organizacji partnerskich, liczba osób zakwalifikowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej, zainteresowanie samych osób potrzebujących korzystaniem z tej formy wsparcia.

b) Odbiorcy końcowi a grupa docelowa – stopień objęcia wsparciem

Dane dotyczące łącznej liczby osób spełniających kryteria kwalifikowania pochodzą z Ośrodków Pomocy Społecznej, ze sprawozdań przekazywanych do MRPiPS poprzez Centralną Aplikację Statystyczną.

Podprogram 2016 [2017 r.]			Podprogram 2019 [2020 r.]	
Województwo	Szacunkowa liczba osób uprawnionych do PO PŻ, korzystających z systemu pomocy społecznej [źródło: 90% OPS]	łączna liczba osób objętych pomocą z PO PŻ [źródło: sprawozdania organizacji partnerskich]	Szacunkowa liczba osób uprawnionych do PO PŻ, korzystających z systemu pomocy społecznej [źródło: OPS]	łączna liczba osób objętych pomocą z PO PŻ [źródło: sprawozdania organizacji partnerskich]
Dolnośląskie	68 062	70 903	65 502	62 801
Kujawsko-pomorskie	77 506	83 052	101 686	92 179
Lubelskie	118 095	111 248	135 729	125 657
Lubuskie	36 098	41 645	38 233	37 924
Łódzkie	85 624	82 602	91 885	81 011
Małopolskie	100 663	100 254	124 465	99 381
Mazowieckie	148 818	167 386	192 632	179 984
Opolskie	23 095	24 367	25 607	24 624
Podkarpackie	107 938	106 187	120 640	112 717
Podlaskie	49 975	39 371	62 819	43 327
Pomorskie	86 684	79 973	92 558	66 613
Śląskie	103 813	95 600	99 966	86 987
Świętokrzyskie	68 293	68 962	79 202	78 205
Warmińsko-mazurskie	92 218	94 022	94 729	89 120
Wielkopolskie	74 948	87 382	98 747	96 245
Zachodniopomorskie	53 775	71 041	70 850	69 373
łącznie	1 295 605⁹	1 323 995	1 495 250	1 346 148

Jeśli chodzi o 2017 r., dokładne oszacowanie wielkości grupy docelowej nie było możliwe, gdyż ok. 10% OPS nie dysponowało wówczas danymi na temat osób uprawnionych do Programu. Jednakże zakładając, że 90% OPS dokonało oszacowania łącznej liczby 1 295 605 osób uprawnionych, cała grupa docelowa mogła liczyć w tym czasie ok. 1 440 000 osób. Organizacje partnerskie trafiły z pomocą żywnościową do

⁹ Dane pochodzą z 90% OPS – tych, które w 2017 r. były w stanie oszacować liczbę osób uprawnionych do PO PŻ na podstawie prowadzonych rejestrów.

1 323 995 osób, a zatem do ok. 90% z szacowanej przez OPS liczby uprawnionych. W 2020 r. to proporcja została utrzymana, gdy pomoc otrzymało 1 346 148 osób – ok. 90% z 1,4 mln uprawnionych.

Należy również wziąć pod uwagę, że formalne spełnianie kryteriów kwalifikowania nie oznacza, że dana osoba/rodzina chce korzystać ze wsparcia. Dotyczy to zwłaszcza rodzin z dziećmi, które korzystają z różnych świadczeń rodzinnych, np. z tzw. świadczenia wychowawczego 500+. OPS-y wskazują w sprawozdaniach, czy obserwują spadek zainteresowania pomocą żywnościową wśród rodzin z dziećmi. Według danych z 2017 r., na brak zainteresowania pomocą żywnościową wśród beneficjentów 500+ wskazało aż 17% OPS-ów. Dla porównania – w 2020 r. opisane zjawisko zaobserwowało 15% OPS. Ponadto w łącznej liczbie osób objętych pomocą znajdują się osoby bezdomne, kwalifikowane samodzielnie przez organizacje (mogą, lecz nie muszą figurować w oficjalnych rejestrach OPS).

Biorąc pod uwagę powyższe dane, można zauważyć, że grupa docelowa PO PŻ okazała się względnie stabilna na przestrzeni lat, licząc ok. 1,4 mln osób. Jednocześnie grupa odbiorców końcowych, faktycznie korzystających z pomocy, również pozostawała zbliżona w trakcie wdrażania Programu – średnio 1,3 mln osób, pomijając lata brzegowe (2014, 2023) – niereprezentatywne z uwagi na mniejszą wartość środków finansowych przeznaczonych na realizację Podprogramów.

c) Charakterystyka demograficzna odbiorców i powody udzielenia pomocy

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Łączna liczba osób objętych pomocą	374 889	1 199 424	1 183 227	1 365 491	1 384 844	1 356 228	1 337 134	1 253 515	1 293 882	985 478

Pomoc żywnościową otrzymywało średnio rocznie ok. 1,3 mln osób najbardziej potrzebujących. Pierwszy i ostatni rok wdrażania stanowią wyjątki – pierwszy nie jest reprezentatywny, gdyż w 2014 r. dystrybucja żywności rozpoczęła się dopiero w drugiej połowie grudnia (17.12. został zatwierdzony Program Operacyjny). Poza tym sam Podprogram 2014 trwał niewiele ponad 2 miesiące – do końca lutego 2015 r. w tym czasie pomoc trafiła do 994 199 osób. W 2023 r. o mniejszej liczbie odbiorców zdecydowały natomiast takie czynniki jak ograniczone środki finansowe na zakup żywności, mniejszy zestaw artykułów w paczce oraz relatywnie krótki okres dystrybucji. Rekordowy pod względem liczby odbiorców okazał się 2018 r., na co mogły mieć wpływ podobne czynniki – m.in. atrakcyjność pomocy (urozmaicona paczka 21 artykułów).

Dzieci poniżej 15 roku życia

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, osoby niepełnoletnie mogły być kwalifikowane do udziału w PO PŻ wyłącznie jako członkowie rodzin osób dorosłych spełniających kryteria do udzielenia pomocy żywnościowej. Choć dzieci nie mogły otrzymać niezależnego skierowania z OPS, to jako członkom rodzin, przysługiwała im pomoc żywnościowa w takim samym wymiarze, jak osobom dorosłym, gdyż zestaw artykułów spożywczych w każdym podprogramie był określany dla jednego odbiorcy końcowego, niezależnie od przynależności do grupy wiekowej, czy powodu udzielenia pomocy. Ponadto zgodnie z Programem Operacyjnym, dzieci mogły dodatkowo korzystać z posiłków współfinansowanych z PO PŻ, udostępnianych przez placówki, takie jak np. świetlice.

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023

Liczba dzieci w wieku 15 lat i poniżej	130.890	391.103	371.034	390.528	386.095	357.626	339 501	328 617	364 843	256 901
Udział % w całej grupie odbiorców	35%	33%	31%	29%	28%	26%	25%	26%	28%	26%

Porównując udział dzieci poniżej 15 roku życia w łącznej liczbie odbiorców końcowych, można zauważyć niewielki, ale systematyczny spadek na przestrzeni lat, co potwierdza zmniejszający się udział rodzin z dziećmi wśród korzystających z pomocy żywnościowej. Powyższą tendencję wyjaśnia częściowo poprawa sytuacji finansowej rodzin z dziećmi, korzystających np. ze świadczenia wychowawczego 500+.

Osoby starsze powyżej 65 roku życia

W opinii organizacji partnerskich, wyrażanej nieprzerwanie na przestrzeni wszystkich lat wdrażania Programu, osoby powyżej 65 roku życia to najważniejsza grupa odbiorców pomocy żywnościowej – również pod względem znaczenia, jakie otrzymywana pomoc ma dla realnej poprawy sytuacji tych osób. Dla zobrazowania warto przytoczyć, że przy okazji corocznej waloryzacji świadczeń emerytalnych, jak również cyklicznej waloryzacji świadczeń w systemie pomocy społecznej, organizacje partnerskie z wyprzedzeniem zgłaszały do IZ potrzebę uwzględnienia tych zmian przy ustalaniu kryteriów kwalifikowania do Programu, aby nie dopuścić do utraty uprawnień przez dotychczasowych odbiorców. Postulat argumentowano specyfiką struktury wydatków osób starszych, w szczególności tych prowadzących jednoosobowe gospodarstwa domowe. Zwracano uwagę, że emeryci pobierający zwłaszcza najniższe emerytury, często ograniczają wydatki na żywność, aby w pierwszej kolejności móc wykupić niezbędne leki czy uregulować opłaty mieszkaniowe.

Jak twierdzą przedstawiciele organizacji partnerskich, osoby starsze bardzo wysoko oceniają znaczenie pomocy żywnościowej, jaką otrzymują, gdyż to właśnie dla ich budżetów domowych jest ona zauważalnym obciążeniem.

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba osób starszych powyżej 65 roku życia	20.854	63.657	63.724	112.086	135.162	142.637	158 349	157 314	146 560	123 315
Udział % w całej grupie odbiorców	5,5%	5,3%	5,4%	8,2%	9,8%	10,5%	12%	12,5%	11%	12,5%

W pierwszych latach wdrażania PO PŻ udział osób starszych wśród odbiorców kształtował się na zbliżonym poziomie ok. 5%. Od 2017 r. liczba seniorów korzystających ze wsparcia żywnościowego systematycznie rosła, osiągając najwyższą wartość nominalną i procentową w latach 2020-2021.

Warto zauważyć, że w drugiej połowie 2016 r. po raz pierwszy zmianie uległy kryteria dochodowe w PO PŻ – z 150% do 200% kryterium uprawniającego do świadczeń z pomocy społecznej. Zmiany dokonano m.in. w porozumieniu i na wniosek organizacji partnerskich, które zidentyfikowały, że wiele osób starszych w trudnej sytuacji materialnej nie korzysta z PO PŻ, bo dotychczasowe kryteria nie uwzględniają waloryzacji emerytur, przez co nawet niewielkie zmiany w wysokości dochodu wykluczają seniorów z Programu o przysłowiową „złotówkę”. Stąd od 2017 r. widać wyraźny wzrost udziału osób starszych w grupie odbiorców – zmiana kryteriów przełożyła się na lepsze dotarcie z pomocą do osób jej potrzebujących.

Kobiety

Struktura odbiorców końcowych PO PŻ pod względem płci była dość jednolita przez cały czas wdrażania, z nieznaczną przewagą kobiet, z wyjątkiem lat 2015-2016, kiedy odnotowano niewielką przewagę mężczyzn.

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba kobiet	200.843	595.904	587.358	687.879	706.671	694.212	682 902	638 969	687 205	508 757
Udział % w całej grupie odbiorców	53,6%	49,7%	49,6%	50,4%	51%	51,2%	51,1%	51%	53%	51,6%

Migranci, osoby obcego pochodzenia i społeczności marginalizowane

Migranci nie stanowili istotnej liczebnie grupy odbiorców końcowych PO PŻ właściwie przez cały okres wdrażania. Sytuacja zmieniła się wyraźnie w latach 2022-2023, gdy w związku z wybuchem konfliktu zbrojonego w Ukrainie do Polski zaczęli napływać uchodźcy wojenni. Ostatecznie z pomocy żywnościowej w 2022 r. skorzystało 142 tys. obywateli Ukrainy (stanowiąc aż 95% wszystkich migrantów objętych Programem), natomiast w 2023 r. – 44 225 osób (82% wszystkich migrantów objętych pomocą).

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba migrantów i osób obcego pochodzenia	4.474	14.118	11.554	6.231	6.534	5.597	8 939	8 305	149 142	53 972
Udział % w całej grupie odbiorców	1,2%	1,2%	1%	0,5%	0,5%	0,4%	0,7%	0,7%	11,5%	5,5%

Osoby z niepełnosprawnościami

Jeśli chodzi o udział odbiorców końcowych z niepełnosprawnościami, to kształtował się na przestrzeni lat na zbliżonym poziomie ok. 15%.

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba osób z niepełnosprawnościami	54.475	179.607	184.147	210.615	246.152	232.314	223 165	204 347	180 144	152 670
Udział % w całej grupie odbiorców	14,5%	15%	15,5%	15,4%	17,8%	17,1%	16,7%	16,3%	14%	15,5%

Osoby w kryzysie bezdomności

Osoby w kryzysie bezdomności stanowiły na przestrzeni lat wdrażania PO PŻ ok. 2% wszystkich odbiorców końcowych, przy czym udział ten nie ulegał istotnym zmianom.

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
-----	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Liczba osób w kryzysie bezdomności	7.466	26.670	24.903	26.290	23.327	22.799	31 436	34 014	31 513	28 068
Udział % w całej grupie odbiorców	2%	2,2%	2,1%	1,9%	1,7%	1,7%	2,3%	2,7%	2,4%	2,8%

d) Ocena udzielanej pomocy w świetle wyników ustrukturyzowanego badania odbiorców końcowych (2017 r. i 2022 r.)

Ustrukturyzowane badanie odbiorców końcowych, zgodnie z wymogiem art. 17 ust. 3 Rozporządzenia FEAD, przeprowadzono dwukrotnie w trakcie wdrażania PO PŻ – w 2017 r. i 2022 r. Dla analizy wyników badania bardzo istotny pozostaje kontekst wynikający z jego realizacji w konkretnym czasie – okoliczności każdej z edycji badania były bowiem nieco inne.

W 2017 r. wdrażano pomoc żywnościową w ramach dwóch Podprogramów. W pierwszym półroczu kontynuowano rozpoczęty w 2016 r. Podprogram 2016, w drugim – trwała realizacja nowego Podprogramu 2017. Oba „projekty” wdrażano z udziałem sporej alokacji środków finansowych – w porównaniu do wcześniejszych lat 2014-2015. W Podprogramie 2016 na zakup żywności przeznaczono 297 mln zł, a w Podprogramie 2017 – 340,5 mln zł. Dzięki temu do każdego odbiorcy końcowego mogło trafić ok. 50 kg żywności (najpierw 16, a następnie 19 różnych artykułów).

Z kolei 2022 r. był nieporównanie trudniejszy dla realizacji Programu. Z uwagi na zbliżający się koniec perspektywy 2014-2020, środki na zakup żywności były mniejsze (307,5 mln zł), w dodatku w następstwie pandemii COVID-19, ceny artykułów spożywczych utrzymywały się na poziomie znacznie wyższym niż w latach poprzednich, przez co w paczce dla 1 odbiorcy mogło znaleźć się jedynie niecałe 30 kg żywności (10 artykułów). Ponadto na realizację PO PŻ bardzo znaczący wpływ miała wojna w Ukrainie i bezprecedensowy napływ uchodźców wojennych do Polski. Już w trakcie trwania dystrybucji pojawiła się nowa grupa odbiorców końcowych Programu. Bez udziału jakichkolwiek dodatkowych środków, jedyną możliwością, aby objąć wsparciem obywateli Ukrainy, było wygospodarowanie przez organizacje partnerskie części żywności z już posiadanych zasobów – rzecz jasna bardzo ograniczonych.

Prawdopodobnie właśnie dlatego odsetek respondentów pozytywnie oceniających wpływ Programu na poprawę sytuacji ich gospodarstwa domowego był niższy w 2022 r. (64%) niż 2017 r. (75%), choć warto zauważyć, że w 2022 r. więcej respondentów dostrzegało częściowy wpływ na poprawę swojej sytuacji (32%), zaś udział osób niedostrzegających żadnego wpływu właściwie nie uległ zmianie, pozostając na bardzo niskim poziomie (4%).

	2017	2022
Realizator	Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)	Instytucja Zarządzająca we współpracy z organizacjami partnerskimi
Liczba organizacji partnerskich objętych badaniem	230	281
Liczba respondentów	1072	1180

Udział respondentów oceniających pozytywnie wpływ pomocy na sytuację swojego gospodarstwa domowego	75%	64%
Udział respondentów oceniających częściowo pozytywnie wpływ pomocy na sytuację swojego gospodarstwa domowego	22%	32%
Udział respondentów, według których pomoc nie ma żadnego wpływu na poprawę ich sytuacji	3%	4%

Wśród tych osób, które w 2017 r. oceniły rolę pomocy żywnościowej jako częściową, za przyczynę uznano przede wszystkim zbyt małą częstotliwość udostępniania pomocy żywnościowej (40%) jak również potrzebę innego rodzaju pomocy, głównie finansowej (36%). W 2022 r. ponad połowa ankietowanych oceniających wpływ jako częściowy zwróciła uwagę na potrzebę zapewnienia większej ilości żywności w paczce, natomiast zmniejszył się udział osób oczekujących finansowej formy wsparcia (13%).

2) Pomoc żywnościowa

Odbiorcy końcowi PO PŻ otrzymywali paczki żywnościowe lub posiłki współfinansowane ze środków Programu, lecz także dodatkową pomoc żywnościową udostępnianą przez organizacje partnerskie z darowizn. Dane dla poszczególnych podprogramów prezentuje poniższa tabela.

Podprogram	Łączna ilość wydanej żywności (tony)	Ilość żywności z PO PŻ (tony)	Ilość żywności z darowizn (tony)
2014	45 755,01	4 532,55	41 222,46
2015	104 918,36	60 226,81	44 691,55
2016	137 463,95	56 916,64	80 547,31
2017	99 872,36	67 518,14	32 354,22
2018	93 255,22	63 088,76	30 166,46
2019	60 696,75	46 256,85	14 439,90
2020	96 407,44	71 625,04	24 782,40
2021	90 145,03	62 573,12	27 571,91
2021 Plus	30 940,68	13 195,72	17 744,96
łącznie	759 454,80	445 933,63	313 521,17

W trakcie wdrażania PO PŻ do osób najbardziej potrzebujących trafiło prawie 760 tys. ton żywności, w tym ponad 445 tys. ton żywności zakupionej z udziałem środków FEAD oraz ok. 313,5 tys. ton żywności pochodzącej ze źródeł zewnętrznych. Udział żywności z darowizn w łącznym wolumenie wydanej żywności wyniósł ok. 41%. Żywność z darowizn była szczególnie istotnym uzupełnieniem dla żywności z PO PŻ w pierwszym i ostatnim roku wdrażania, tj. w ramach Podprogramów o najniższej alokacji środków finansowych.

3) Działania towarzyszące

a) Obowiązkowe działania towarzyszące finansowane z Programu

Zgodnie z treścią Programu Operacyjnego, obowiązkowe działania towarzyszące obejmowały:

- warsztaty kulinarne dla różnych grup pokoleniowych z udziałem ekspertów kulinarnych, kucharzy, dietetyków, pokazujące różne możliwości przygotowania i wykorzystania artykułów spożywczych;
- warsztaty dietetyczne i dotyczące zdrowego żywienia;
- programy edukacyjne propagujące zasady zdrowego odżywiania i przeciwdziałanie marnowaniu żywności;
- warsztaty edukacji ekonomicznej (nauka tworzenia, realizacji i kontroli budżetu domowego, ekonomicznego prowadzenia gospodarstwa domowego, z uwzględnieniem wszystkich finansowych i rzeczowych dochodów rodziny, w tym darów żywnościowych).

Podprogram	Liczba działań towarzyszących
2014	0
2015	7 251
2016	8 768
2017	9 193
2018	9 041
2019	8 738
2020	10 500
2021	6 715
2021 Plus	4 123
łącznie	64 329

Średniorocznie organizacje partnerskie prowadziły 8 tys. działań towarzyszących. Najwięcej działań przeprowadzono w 2020 r., gdy w trakcie pandemii COVID-19 dopuszczalna była również realizacja warsztatów w formule zdalnej. Najmniej działań przeprowadzono w 2023 r. z uwagi na mniejszą wartość Podprogramu 2021 Plus, w tym mniejsze środki ryczałtowe dla organizacji z tytułu kosztów działań towarzyszących.

b) Inne działania na rzecz włączenia społecznego finansowane z Programu

Od Podprogramu 2019 organizacje partnerskie realizowały nową kategorię działań towarzyszących – „inne działania na rzecz włączenia społecznego”, wykraczające poza tematykę związaną bezpośrednio z żywnością.

Podprogram	2019	2020	2021	2021 Plus	łącznie
Liczba działań	698	705	275	252	1 930
Liczba uczestników	8 188	7 602	5 069	4 553	25 412

c) Odbiorcy działań towarzyszących

W działaniach towarzyszących uczestniczyło średniorocznie ok. 136 tys. odbiorców końcowych pomocy żywnościowej. Najwięcej osób wzięło udział w warsztatach w latach 2017-2018, najmniej – w 2023 r.

W całym okresie wdrażania PO PŻ, w działaniach towarzyszących chętniej uczestniczyły kobiety, stanowiąc ok. 70% wszystkich odbiorców.

Podprogram	Liczba uczestników działań towarzyszących
2014	0
2015	122 617
2016	156 092
2017	163 264
2018	163 425
2019	157 262
2020	150 582
2021	102 032
2021 Plus	71 770
łącznie	1 087 044